

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל-054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל-052-7616048

ערב ראש חודש אלול תשע"ט

בסייעתא דשמיא

לכל לומדי ומעריצי תורתו של רבינו זצוק"ל

עם התקרב הימים הקדושים כשקהל דורשי ה' מתכוננים בהתבוננות לימי הרחמים והסליחות ומועדי ירח האיתנים, מתעורר ביקוש רב בכל שדרות הציבור לספרי רבינו, ובמיוחד כעת בשנה הראשונה להסתלקות רבינו למרום, גברו הצמאון והדרשה לספרים אלו, אשר אלו זה מכבר במחסני המכון

הנהלת המכון פונה אל הציבור בבקשה מיוחדת מאלו שבידם לתרום הדפסת מהדורה נוספת של ספרים אלו

'בן מלך - ראש השנה ויום הכיפורים' 'ו'בן מלך חג הסוכות'

מי שחשקה נפשו ליטול חלק זוכות בספר קדוש ונשגב זה, ניתן להשתתף למען הנצחת יקירי המשפחה, או לזכות להצלחה וברכה. שיש בכך זכות מרובה וזיכוי הרבים גדול, ואין ספק שיהיה בדבר נחת רוח ועילוי לנשמתו של רבינו זצ"ל שדברי תורתו יפוצו חוצה

כל המעוניין או היודע על מישהו שיכול ליטול חלק בזה מתבקש לפנות בדחיפות להנהלת המכון

ספרים
למועדי השנה
•
סדרת ספרים
ביאורים ופירושים
על חמשה חומשי תורה
•
שיעורים
על הש"ס
•
ספרי
הגות ומחשבה
•
ביאורי סידור
•
ספרי
אמונה ומצוות
•
מגאן
תורה ודעה
•
אגדות
תורה ודעה

הנצחת תורמים

קו בן מלך
03-3077354
מיניסטר המכון
שיעורים 24 שעות ביממה

עמדות הטקסט בבנין כספה
למנוחה מינימום רבינו
מחלקים לפי טעמים
בכל החישובים

רכישת ספרי בן מלך
במנות המבוחרות ברוב העולם

מלפני הנהלת
054-8422488
כתובת אוהב ישראל 1/9
ביתר עילית

עמודה נוספת לפי סעיף 46
לחוקת האיתן
mechonbenmelech@gmail.com

(וכן משמע בכסף משנה הלכות ביכורים פ"ג ה"ח). וטעם הדבר מבואר, כי הכלי מהווה חלק מכלל המתנה, כי מאחר שהפירות שהובאו אל הכהן נתונים בתוך הטנא, הרי שמסירתם לידי הכהן כרוכה גם במסירת הכלי המחזיקם, אשר נטפל ונגרר אחר מה שבתוכו.

וכעין ענין זה מצינו בפרשת חזה התנופה ושוק התרומה. שם ביארנו בארוכה (תורה ודעת' גליון 94 פרשת צו) כי החזה משמש ככלי קיבול להנפת החלב הניתן עליו [ואף בזה נראה טעם הדבר, לפי שהחלב המונף לפני ה' קרבן הוא, ולכן הוא טעון כלי]. ולאחר שהחזה הובא ושימש לצורך התנופה, והכהן הקטיר את החלב שבתוכו על המזבח, קבעה תורה כי החזה שאינו קרב - ישאר בידי הכהנים ויהא להם למתנה. עיי"ש.

ובספר 'צפנת פענח' להגאון מרוגאצ'וב (מס' מכות עמוד סא), הוכיח כי הטנא המשמש ככלי לביכורים - עליו להיות ממין עץ, שגידולו מן הארץ. שכן בירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ד) בעו 'מהו להביאן בתמחוין של כסף', ומסקנת הירושלמי שם שאי אפשר להביאן בכלי מתכת. ומה ששינוו שהעשירים מביאים בקלתות של כסף וזהב, עיין פירוש המשניות להרמב"ם (ביכורים פ"ג מ"ח) שלא היו אלא מצופים כסף או זהב, אבל תוכם עץ היה. עכ"ד. נמצא אפוא, כי לא זו בלבד שהכלי נטפל ונגרר אגב הפירות, אלא הטנא עצמו מהווה חלק מן האדמה' שמתוכה עולים הביכורים, והוא ניתן לכהן מצד אותו הענין שהפירות עצמם ניתנים לו.

ולפי זה נראה לבאר הבדל דינם של סלי הנצרים - מדינם של קלתות הכסף והזהב, שכן סלי הנצרים עיקרם עשוי מין שגידולו מהארץ, והרי הם ניתנים לכהן כמשפטם, אבל קלתות הכסף והזהב, אף על פי שתוכם עשוי עץ, הריהו בטל לגבי ציפוי הזהב העולה עליו בדמים הרבה. ולכן, במקום שאתה בא לדון על מהות הכלי - הרי זה נחשב ככלי עץ, שזהו עיקר חומר עשייתו, וציפוי אינו אלא נטפל אליו, ואין זהבו מבטל ממנו תורת כלי עץ להבאת הביכורים בתוכו. אך במקום שאתה בא לדון בענייני בעלות וקנין - הרי רק חלק העץ שבכלי הוא הגורם לו להיות מתנה לכהן, אבל הזהב עדיין נתבע על ידי הבעלים, וכיון שמצד השוויות חלק הזהב הוא המכריע, מוחזר הכלי כולו לבעלים.

* * *

וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב ... ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים; ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש (כו, ה-ט)

מצות 'סיפור יציאת מצרים' מצינו שתי פעמים בשנה: בקריאה על הביכורים - כאמור בפרשה זו, ובליל חג הפסח - כפי שנצטוונו "והגדת לבנך ביום ההוא וגו'", שאף בו התקינו חכמים לספר לפי סדר הפסוקים הללו. ויש להתבונן מהו היסוד

הארץ, אבל תרומות ומעשרות שעניינם מתנה מתוך מאכל האדם, לכן דווקא כאשר הפרי תלוש, ומעמדו כמאכל, אז שייך להפריש הימנו תרומה ומעשר, כנתינת חלק מתוך המאכל.

עוד יבואר ע"פ דברים אלו, מה בין תרומה לביכורים, שהתרומה צריך שיהיו שייריה ניכרים, והאומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה - לא אמר כלום (חולין קלו:), אבל בביכורים יכול אדם להביא את כל כרמו ביכורים ואין צריך לשייר לעצמו כלום (ביכורים פ"ב מ"ד). ונראה שגם זה הוא מאותו הטעם, שכן התרומה, הואיל ומתוך מאכלו של האדם היא באה, הרי שאם הפריש את כל הכרי ולא שייר לעצמו כלום - אין לתרומתו משמעותה הראויה, שהרי אין זה "מתוך מאכלו" אלא "כל מאכלו". משא"כ ביכורים, שעניינה מתנת חלק מהארץ אשר הנחילו ה', הרי אף אם יביא את כל כרמו - עדיין נחשבים ביכוריו כחלק מן הארץ, שכן עצם הארץ - כרמו ופרדסו - נשתירה לו, ושפיר נחשבים ביכוריו כמתנה מתוך הארץ, במשמעותם הראויה.

* * *

ושמת בטנא ... ולקח הכהן הטנא מידך (כו, ב-ד)

דרשו חז"ל (ספרי רצ"ח) **ושמת בטנא - מלמד שטעונים כלי.** וכתבו המפרשים, שטעם הדבר הוא משום כבוד המצוה.

אולם לפי מה שנתבאר במקו"א (להלן - מאמר מצות הביכורים) כי הביכורים 'קרבן' הם, נראה כי הכלי הנצרך בכאן הוא מדיני הקרבן, ששם שמצינו בדם הקרבנות שטעונים כלי, והמנחה טעונה כלי - כל אחד לפי עניינו - כך גם הביכורים טעונים כלי. והגם שאינם טעונים כלי שרת ממש כקרבנות העולים על המזבח, הרי שהטנא המחזיק את הפירות הוא המשמש כאן בתורת כלי.

*

על מהותו של הכלי המשמש לביכורים שינו (ביכורים פ"ג מ"ח) - **העשירים מביאים כבוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, והסלים והביכורים ניתנין לכהנים.** ובגמרא (ב"ק צב.) מבואר שהסלים הניתנים לכהנים הם רק סלי הנצרים של העניים, אבל קלתות הכסף והזהב של העשירים אינם ניתנים לכהן אלא חוזרים לבעליהם. ומכאן אמרו 'בתר עניא אולא עניתו'.

והנה מתוך שהבדילו בין סלי הנצרים לבין כלי הזהב, משמע לכאורה שנתינת הטנא לכהנים אינה חובה, ולעולם גם העני רשאי לדרוש את שלו, אלא כך היה מעשה, שהעניים היו נוהגים להשאירם אצל הכהן ולא הקפידו עליהם מחמת מיעוט חשיבותם, בעוד שהעשירים היו חסים על כליהם היקרים והקפידו להשיבם לידיהם. והדבר נראה תמוה, כלום עובדא בעלמא משמיענו התנא, והלא לפי זה נמצא שלא נתחדשה כאן שום הלכה, אלא משפט אחד הוא לעשיר ולעני, שברצותו מחזיר את הטנא לעצמו וברצותו מניחו לכהן.

אלא הנראה בזה, כי נתינת סלי הביכורים לכהן היא אכן מעיקר הדין, והדבר נלמד מן הכתוב "ולקח הכהן הטנא מידך"

המשותף בין מצות הביכורים למצות חג הפסח, אשר בשניהם נצטוונו על חובת סיפור זה.

וכבר נתבאר לעיל כי יסוד עניינם של הביכורים הוא ההודאה לה' וההכרה בטובתו אשר הנחילנו את הארץ לאכול מפריה ולשבוע מטובה, ובכך שונים הביכורים בגדרם משאר מתנות, שכן התרומה והמעשר וכי"ב עניינם להיות מורמים ומופרשים מתוך מאכל האדם, אולם מצות הביכורים אין עניינה הפרשת חלק מן המאכל, אלא כעין הבאת "חלק מן הארץ" לפני ה'. ולכן חייבה תורה בביכורים את כל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, בעוד שהתרומה והמעשר נוהגים מן התורה רק בעיקרי המזון "דגן תירוש ויצהר". ואף לשיטת הרמב"ם שהתרומה והמעשר נוהג מן התורה בכל הפירות והזרעים, הרי שמכל מקום הביכורים שונים בהיותם דווקא משבעת המינים ולא משאר פירות. ולפי זה גם העלנו שם לבאר כמה פרטי דינים שנתייחדו בהם הביכורים, כגון ההפרשה במחובר, והפרשה כשאין שיריה ניכרים, אשר כל אלה נובעים מצד היות הביכורים הפרשה 'מן הארץ' ולא הפרשה 'מן המאכל'. עיין שם.

והנה נחלת הארץ כרוכה בפרשה זו עם גאולת מצרים, כשני דברים המשלימים זה את זה: "ויוציאנו ה' ממצרים - ויביאנו אל המקום הזה". ולא רק בפרשה זו, אלא הרבה מקראות מלמדים על כך, שהוציאה ממצרים והכניסה לארץ ישראל הם שני חלקים של ענין אחד, ואינם מתקיימים זה בלא זה, וכפי שפירש הקב"ה למשה בדברי הבשורה הראשונה על הגאולה (שמות ג, ח) "וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ היא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש". וכן הוא אומר (שמות ז, ט) "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים; והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'". כי שני החלקים הללו, היציאה מעבדות לחירות ונחלת הארץ, הינם שני התנאים היסודיים על מנת להיחשב עם עצמאי וכן חורין.

ולכך ציוותה תורה על חובת הסיפור לדורות, בשני פרקים מרכזיים אלו המציינים את יסוד קיומנו כעם, מדי שנה בשנה; בחג הפסח - המצייני את תחילת התהוות העם ביציאתו ממצרים, ובקיום מצות הביכורים - המציינת את השלמת כינון העם, בישיבתו בארץ ישראל. ותכלית הסיפור בשני הפרקים אחת היא, כדי ללמד ולהנחיל לדורות הבאים על מה יוצקו יסודות קיומנו, כיצד נתהווה העם מראשיתו ומה הביאו עד הלום, ועל ידי הסיפור יקבע בלב ישראל לנצח, כי ה' אלוֹקנו הוא אשר הוציאנו ממצרים והוא אשר הנחילנו את הארץ ופעל ועשה לנו כל הטובות הללו.

ובזה יבואר היטב, מה ראה בעל ההגדה להתקין את סדר סיפור יציאת מצרים בליל פסח דווקא על ידי הפסוקים הללו "ארמי אובד אבי וגו'" המזכירים בפרשה זו, אף על פי שפרשיות רבות מצינו בתורה ובנביאים העוסקות ביציאת מצרים ובהשתלשלות המאורעות והאותות והמופתים.

ובמקום אחר העלנו לבאר, כי בשונה משאר פרשיות

שבהם עוסקים הכתובים בתיאור הדברים כהווייתם, הרי בפרשה זו לימדנו הכתוב כיצד ראוי לנו לספר זאת, ואם זוהי צורת הסיפור הראויה אצל הביכורים, הרי שגם במקום אחר שבו ציוותה תורה "לספר", סדר זה הוא הראוי והמובחר לכך. אולם לפי האמור נראה כי יש בכך יותר מאשר גילוי מילתא גרידא, שכן שתי חובות הסיפור ענין אחד להן וכמצוה אחת נחשבות, ומאותו הטעם והענין שנצטוונו לספר על כך בהבאת הביכורים המציינת את ישיבת ארץ ישראל, נצטוונו גם לספר על כך בלילה המצייני את גאולת מצרים. ולכן סדר הסיפור שקבעה תורה בפרשה זו, הוא הסדר המובחר לסיפור יציאת מצרים, הן כשהיא מתקיימת בהבאת הביכורים והן כשהיא מתקיימת בליל הפסח.

* * *

ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו (כו, ב). ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית וגו' שמעתי בקול ה' אלקי עשיתי ככל אשר צויתני; השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל (כו, יג-ט)

פרשת 'קריאת הביכורים' ופרשת 'ויודי מעשרות' נסמכו זו לזו, והמשותף ביניהם הוא הארץ והמצוות התלויות בפירותיה. ואכן בשניהם מוקדשים הדברים לברכת הארץ אשר נתן לנו ה' לנחלה, אלא שבביכורים - דברי הקריאה כוללים רק הודאה על העבר - החל ב"ארמי אובד אבי" וכלה באמרו "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש". ואילו בוידוי מעשרות, אינה נכללת שום הודאה על העבר, אלא בקשה על העתיד בלבד - "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

והנראה לבאר בזה, כי מאחר שהביכורים הם המתנה הראשונה מפירות הארץ, הרי שבמעמד זה עדיין אין השעה ראויה לבקש על העתיד, אלא עיקר עניינה של מצוה זו הוא הודאה על העבר, וכמו שכתב רש"י: "ואמרת אליו, שאינך כפוי טובה". שכאשר יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אף בטרם זכה ליהנות ממנה, הריהו כבר מודה ומשבח לה' הנותן לו את הארץ הטובה.

הבקשה על העתיד באה אפוא דווקא באחרית הכל, כאשר הושלמה תקופת מעשרות שלמה, וכל היבול שהוציאה השדה במשך שלש שנים כבר נלקט ונאסף, והופרשו מהם תרומותם ומעשרותם עד שהגיעי שעת ביעורם, שעה שכל המתנות נמסרות לידי הראויים להן - התרומה לכהן, המעשר ללוי ולעני וכי' - או אז ראויה השעה להתוודות על קיום כל המצוות כמשפטם, ובשכר זאת גם לצרף בקשה על העתיד - השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו וגו'.

ולפי זה נמצא, כי הקריאה על הביכורים והוידוי על המעשרות, לא ללמד על עצמם באו, אלא הם מוסבים על כל המתנות המופשרות ומורמות מפרי הארץ לה', אלא שלא

חייבה תורה קריאה ווידוי על כל מתנה ומתנה במיוחד, כי אם בראשית הכל ובאחרית הכל: הביכורים וההודאה על העבר בתחילתם, וביעור המעשרות ובקשה על העתיד בסופם.

* * *

את ה' האמרת היום, להיות לך לאלוקים, וללכת בדרכיו, ולשמור חוקיו ומצותיו ומשפטיו, ולשמוע בקולו (כו, יז)

בביאור הסדר בפסוק זה, הנה דרך הכתוב תמיד להיות מוסיף והולך בסדר לא זו אף זו. ונראה שכאן מיוסד הסדר כפי מידת התייחסות הדברים אל ה'. שתחילה נזכר היסוד הגדול 'להיות לך לאלוקים', שעם ישראל קיבל עליו מלכות שמים, דהיינו עצם הדבר שיהיה ה' לנו לאלוקים שזה התייחסות אל הקב"ה בעצמו. ולאחר מכן 'ללכת בדרכיו', להתנהג ולהלוך בדרכיו של הקב"ה.

וחז"ל דרשו בזה שעלינו לנהוג בדרכים שהקב"ה עצמו מתנהג בהם, 'להלכת בדרכיו' - מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש' (רמב"ם הלכות דעות פ"א הלכה ו). וזה וודאי דרגה רמה של דביקות בה', אבל גם אם נפרש כפשוטו שללכת בדרכיו היינו להתנהג לפי שיטתו ודרכו של השי"ת, [כלומר, שהתורה היא שיטתו ודרכו של הקב"ה]. הרי זה קיום חלק התורה שהיא מצד עניינו ושיטתו של ה', וזו התייחסות לעצם דרכו של הקב"ה.

שלב נוסף בזה הוא 'לשמור חוקיו', שהחוקים הם חוקי המלך, והחוקים מתייחסים יותר אליו מאשר מצוותיו, שהרי הם חוקים הנובעים מחמת החלטתו וקביעתו, ואנו מתחייבים בהם רק משום שכן קבע המלך, מה שאין כן 'מצוות ומשפטים', שיש בהם סברא והבנה וטעם מצד עצמם. ולכן הם כתובים אחרי החוקים, והנה גם המצוות וגם המשפטים הם מצוותיו ומשפטיו של ה', שהם חכמתו וסברתו ית"ש. אולם מכיון ש'משפטים' יש בהם יותר סברא עצמית מאשר 'מצוות', לכן הם באים מאוחרים יותר. והאחרון נכתב 'לשמוע בקולו', דהיינו גם אם אין בדברים הללו רק זו בלבד שאמר כן, בכל זאת הם מציינים ומקיימים, כיון שכן ציוה השי"ת. וכל המדריגות הללו האמירו ישראל את ה' והמליכוהו עליהם, ואכן בכלל התורה יש בה את כל העניינים הללו, שישנם מצוות שהם מטעם 'דרכיו', ויש שהם מטעם 'חוקיו' ויש משום 'מצוותיו' ויש משום 'משפטיו', ויש גם משום שכן אמר וציוה, ובעז"ה יבואר במקו"א בארוכה.

* * *

והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך והקמות לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד. וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת ... ובנית שם מזבח לה' אלוקיך ... והעלית עליו עולות לה' אלוקיך. וזבחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני ה' אלוקיך (כו, ב-ז)

נראה לבאר כי מצוה זו, להקים אבנים גדולות בכניסה לארץ ישראל ולכתוב עליהן את דברי התורה, דומה בגדרה למצות מזוזה. כדרך שציוותה תורה שכל בית בישראל ישא

בפתחו את יסודי התורה - הלא המה פרשיות האהבה והאמונה, וחובת העבודה - להורות על כך שבבית הזה נאמנים לה' ושומרים חוקיו ותורתו, כך גם נצטוו ישראל להקים אבנים בשערי הכניסה לארץ, עליהן יכתבו דברי התורה, למען יעידו על מהות הארץ ואופי יושביה, בהיותם עם ה' הנאמן לתורתו. ואכן על משקל כתיבת הדברים על מזוזות פתח הבית שהם חלק מן הבית עצמו, הרי שבכניסה לארץ נכתבו הדברים על אבנים שהם חלק מקרקע הארץ, במקום הכניסה המהוה כעין מזוזה לארץ ישראל.

ובהמשך הפרשה מבואר שמקום הקמת האבנים הוא בהר עיבל (פסוק ד). ולכאורה יש מקום רב לתהות, מה טעם נבחר דווקא הר עיבל להקמת אבנים אלו, והרי בפרשת הברכות והקללות דלהלן (כו, יב-ג) משמע שהר גריזים חשוב יותר, שכן על הר גריזים ניתנו הברכות ועל הר עיבל ניתנו הקללות. והיה ראוי אם כן שגם האבנים יוקמו על הר גריזים. אך לפי שנתבאר, שענין הקמת האבנים הוא כעין קביעת מזוזה לארץ, מעתה יעלה הדבר הפלא ופלא, שכן הר עיבל עומד מימינו של הנכנס מצד מזרח, והר גריזים הוא משמאלו. הנה כי כן, כשם שמזוזות הבית דינה להיקבע בימין הפתח, כך גם האבנים הללו הוקמו בימין הכניסה לארץ, הלא הוא הר עיבל.

עוד נצטוו ישראל באותו הענין, לבנות שם מזבח לה' ולהעלות עליו עולות ושלמים ולשמוח לפני ה', ונראה פשוט שהעלאת קרבנות השמחה שבמעמד זה באה לרגל הכניסה לארץ ישראל. אמנם מתוך שנכרכו יחדיו מצות כתיבת דברי התורה על האבנים, עם מצות הקרבת קרבנות על המזבח, משמע שענין אחד הוא, וביותר מוכח כן לפי מה שפירשו המפרשים (עיין רבינו בחיי וחזקוני) שהקרבת הקרבנות היתה על אותן האבנים עצמן, ששימשו הן לכתיבת התורה והן כמזבח.

ונראה לבאר כי האבנים הללו, יותר מאשר הם משמשים כאמצעי לכתוב עליהם את דברי התורה, יש בהקמת האבנים משמעות מיוחדת של ציון ועדות. וכמו שמצינו הרבה במקרא שהוקמו אבני מצבה לשם הנצחת בריתות ושבעות, כך גם הקמת אבנים שדברי התורה כתובים עליהן, פירושה הצבת גל-עד ואבן תעודה, על כך שהעם היושב בארץ נושא את דגל האמונה בה' ובתורתו, ובשל הברית אשר כרת אתם ה' הרי הוא משרה שכינתו בתוכם. וכדוגמת ארון העדות שבבית המקדש, שעל ידי הלוחות וספר התורה הספונים בו, הריהו מקדש את הבית להיותו מקום להשראת השכינה, כך גם האבנים האלו הנושאים עליהם את דברי התורה, המוצבים בשערי הארץ, מסמלים את השראת השכינה בישראל.

ועיין בבעל הטורים שכתב: והקמות לך - ב' במסורה, והקמות לך אבנים גדולות; והקמות את המשכן (שמות כו, ל). לומר ששקול להם הקמת אלו האבנים כהקמת המשכן. והן הן הדברים שביארנו, שהקמת אלו האבנים כמצבת עדות להשראת השכינה, שקולה ודומה בעניינה להקמת המשכן והצבת ארון העדות בתוכו, במקום אשר בחר ה' לשכן את שמו שם.

וזהו ענין הקמת המזבח על מצבת גל-עד זה, לפי שהמזבח אשר עליו מקריבים קרבנות לה', ראוי להקימו במקום המוגדר

שהאבנים הללו נועדו לכתיבה, הלא יותר היה נכון לשער במידות שטח (כגון אמות רבועות) את שיעור פניהם הראוי לכתיבה, ומה משמעות ישנה לשיעור גדלם הכללי ומשקלם.

אולם לפי האמור יתבאר היטב, כי הטעם שהקפידה תורה על אבנים גדולות דווקא, אינו כדי להספיק מקום לכתיבת הדברים, כי אם משום כך הרי אין בזה חידוש, שהרי פשוט הוא שיש לבחור אבנים שיוכלו לקיים בהן את אשר נצטוו לעשות בהן [עיי'ן אבן עזרא ורמב"ן (כז, ג) שדגו כיצד היה בהן מקום לכתיבת כל דברי התורה; אם הדברים נכתבו בקיצור, או שהיה זה מעשה נסים]. אלא כאמור, גודל האבנים הוצרך כדי שלא תהיינה ראויות לטלטול, באופן שתהיינה בטלות לקרקע מחמת כובד משקלן, על מנת שהדברים הכתובים עליהן יהיו נחשבים ככתובים על ארץ ישראל עצמה, ולכן השיעור הראוי להם הוא דווקא לפי משקלם.

ולפי זה יבואר להפליא, כי לכך היה שיעור האבנים ארבעים סאה, שכן מצינו לענין טומאה בכלים (מסכת כלים פ"ו מ"א. ועיי'ן רמב"ם הלכות כלים פ"ג ה"א), שסתם כלי המוזיק ארבעים סאה 'כלי העשוי לנחת' הוא [כלי העשוי לעמוד במקומו על הקרקע, ולא להיטלטל ממקום למקום] ואינו מקבל טומאה, אבל פחות מכאן חזקתו שעומד לטלטול ומקבל טומאה. והדברים תואמים והולמים את אשר נתבאר.

* * *

אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן - שמעון ולי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל - ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי (כז, יב-ג)

מבין שנים עשר שבטי ישראל, נבחרו ששה לעמוד על הברכה, וששה לעמוד על הקללה. ויש להתבונן מה טיבה של חלוקה זו ועל מה יסודה, שדווקא ששה אלו יעמדו לברך את העם, וששה אלו יעמדו על הקללה.

ונראה שחלוקת השבטים בין הברכה לבין הקללה, הוא על פי חשיבותם. ויסוד החלוקה הוא, שבני הגבירות נבחרו לעמוד על הברכה, בעוד שבני השפחות יעמדו על הקללה (עיי'ן אבן עזרא). אלא שבני הגבירות מרובים במנינם על בני השפחות, שהראשונים מונים שמונה והאחרונים ארבעה, ואם כן לא תהיינה שתי הקבוצות שוות במספר, לפיכך יצאו ראובן וזבולון מכלל המברכים, ונצטרפו לארבעת בני השפחות העומדים על הקללה. זבולון - בשל היותו הצעיר מבני לאה, וראובן - משום שנחל חלקו בעבר הירדן, בעוד ששאר בני הגבירות נחלו בארץ ישראל, וכיון שמעמד הברכה והקללה הוא מענייני הכניסה לארץ ישראל, הרי שבענין זה נתמעט ראובן במעמדו לעומת ששת הנותרים מבני הגבירות.

אמנם יש לדקדק במקרא, בהבדל צורת מניית שמותיהם של שתי קבוצות השבטים, שבפירוט שמות השבטים העומדים על הברכה, נמנו הם כסדר תולדותם - בני לאה תחילה ואחריהם בני רחל, ובכולם גם נכתב וי"ו החיבור המקשר בין ששתם - שמעון ולי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. אך סדר שמות

בבחינת לפני ה', כביכול בקרבת השכינה, כדרך שהמזבח שבבית המקדש עומד בחצר הבית "פתח אוהל מועד", כלומר לפני מקום ארון העדות שעליו שורה שכינת ה'. ומעתה יובן היטב מה טעם נכרכו שני העניינים בפרשה אחת, כי אכן עניינם אחד הוא, להציב גל-עד להשראת השכינה ולהקים שם מזבח. וכדרך שמצינו בימי האבות, שהיו מקימים מצבות אבן לציון מקום ה' ועליהן העלו קרבנות לפניו.

ועיי'ן עוד בבעל הטורים: **תקימו - ב' במסורה, תקימו את האבנים האלה; פסל ומצבה לא תקימו** (ויקרא כו, א). **כנגד מה שצוית אתכם לא תקימו, אני מצוה אתכם תקימו את האבנים.** והנה איסור המצבה שעליה הזהירה תורה, אינה רק לשם עבודה זרה, אלא אף לשם ה' [עיי'ן רש"י שם ד"ה להשתחוות עליה]. ועל פי דברינו מבוארים דברי בעל הטורים באר היטב, כי מאחר שהאבנים האלו משמשים כמצבה, הרי שמאותו הטעם שהוזהרו שלא להקים מצבה - נצטוונו עתה להקימה. ובמקביל לאיסור המצבה, שיסוד איסורה הוא משום קביעת ציון ועדות להשראת השכינה מלבד בית המקדש, הרי שטעם זה עצמו ציוותה תורה להקים את האבנים - משום הענין המיוחד שבהצבת גל-עד בכניסה לארץ - שישמשו כאמור כמצבת עדות להשראת השכינה, ולהעלות שם עולות וזבחים.

* * *

והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך והקמות לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד. וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת (כז, ג-ב)

נראה לבאר כי מצוה זו, להקים אבנים גדולות בכניסה לארץ ישראל ולכתוב עליהן את התורה, גדר עניינה הוא כתיבת התורה על גבי "ארץ ישראל" עצמה. וכמו שנתבאר לעיל מצוה זו דומה בגדרה למצות מזוזה; כדרך שציוותה תורה שכל בית בישראל ישא בפתחו את יסודי התורה, הלא המה פרשיות האהבה והאמונה וחובת העבודה, להורות על כך שהבית הזה מושתת על האמונה בה' ושמירת חוקיו ותורתו, כך נצטוו ישראל להקים אבנים בשערי הכניסה לארץ, עליהן יכתבו דברי התורה, למען יעידו על מהות הארץ וישיביה שהם גוי קדוש לה', נאמן לתורתו ומחזיק בבריתו, ועל היות הארץ קדושה לשמו ולכבודו יתברך.

ולפי האמור יתבאר גם פרטי המצוה, כי מאחר שמשמעות הדבר היא "כתיבה על הארץ", לכך ציוותה תורה לכתבם דווקא על אבנים, המהוים חלק מקרקע הארץ, ולא על חומר אחר שאינו מהוה מטבעו חלק מן הארץ. ודווקא על אבנים גדולות הבטלות לקרקע, ולא על אבנים קטנות העשויות להיטלטל, אשר הכתיבה עליהן לא תיחשב ככתיבה על הארץ עצמה.

והנה הכתוב סתם ואמר "גדולות" ולא פירש בהם מידה, אולם חז"ל נתנו שיעור לדבר, כדאיתא בגמרא (סוטה לד.) **אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתאי וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים, ושיערום, כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה.** ולכאורה יש מקום רב לתהות, מה ענין ארבעים סאה לכאן, ומה ראו חכמים כלל לשערם במידות נפח ומשקל, והלא מאחר

העומדים על הקללה טעון ביאור, שכן מן הראוי היה שראובן וזבולון יזכרו תחילה, בשל היותם בני גבירה, ושאר השבטים בני השפחות יבואו אחריהם. כמו"כ יש לעיין כי בשונה משמות ששת המברכים, הרי שבהם לא נכתב וי"ו החיבור אלא בשלשה - באשר וזבולון ובנפתלי.

והנראה לבאר בזה, כי הנה הקבוצה הראשונה שהם בני הגבירות, נמנו אכן כסדר תולדותם כאמור, והאות וי"ו מקשרת בין כולם כיון שמעמדם וענין בחירתם לעמוד על הברכה - אחד הוא. אבל בני הקבוצה השנייה, שאינם דומים זה לזה במעמדם ועניינם - נמנו שמוטיהם כסדר הזה: ראובן נמנה ראשון - משום בכורתו, ומאחר שטעם הצבת ראובן בקבוצה זו הוא משום שלא נחל בארץ ישראל עצמה אלא בעבר הירדן, לפיכך הוזכר אחריי ג, שאף הוא נחל עמו בעבר הירדן ויש ביניהם ענין משותף. וכיון שכבר הוזכר ג - נסמך לו אשר שהוא אחיו לאם אחת, ששניהם בני זלפה. ומכאן ואילך חזר המקרא למנותם כסדר הראוי מצד חשיבותם, תחילה הוזכר זבולון שהוא בן גבירה, ואחרייו דן ונפתלי.

מכלל הסדר האמור, הרי שבין ראובן לגד לא נכתב וי"ו החיבור, כיון שאין עניינם אחד, שראובן הוא בן גבירה וגד הוא בן שפחה. אבל בין גד ואשר, אכן נכתב וי"ו, כלומר שהוזכרו יחדיו לפי שענין שניהם אחד הוא בשל היותם אחים. כיוצא בהם הוסמכו גם האחים - דן ונפתלי, ששניהם בני בלהה. אך הוי"ו שנתוסף בזבולון - אינו בא כדי להסמיכו לגד ואשר, שהרי אין כל טעם בכך, אלא וי"ו זה מוסיף על ראובן שנמנה בראשונה, כלומר שנוצרו ביניהם שתי שלישיות שכל אחת מורכבת מבן גבירה אחד ושני בני שפחות; ראובן גד ואשר, וזבולון דן ונפתלי. וכן גם מורים הטעמים, שתיבת "ואשר" הוא בזקף-קטון, שהוא טעם מפסיק, המפריד בין שלשת הראשונים לשלשת האחרונים.

* * *

אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכתוב את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב
(כח, טט)

כתב רש"י (להלן כט, יב) למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי שמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו.

הנה כי כן, תשעים ושמונה קללות הוזכרו בפרשה זו, בנוסף לארבעים ותשע קללות בפרשת בחוקותי. ויש להבין מה סוד המספרים הללו ועומק משמעותם.

והנה כבר ביארנו (ראה בן מלך בראשית ח"א מאמרי מבוא

מאמר י) כי כל מספר 'תשעה' שמצינו במקרא, גדר עניינו הוא סכום 'עשרה מצומצם'. והדברים אמורים לא רק בתשעה, אלא כל מספר שיחידותיו תשע (י"ט, כ"ט, ל"ט וכו') הריהו נידון כמתכונת מצומצמת של המספר העשרוני הסמוך לו. כן מצינו במלקות אשר "בספר תורה כתיב ארבעים ותאו רבנן בצרו חדא" (מכות כב:), ודרשו "במספר ארבעים, מְנַן שהוא סוכם את הארבעים". וכן בספירת העומר שפירש בה הכתוב "תספרו חמישים יום" בעוד שבפועל מונים ארבעים ותשע, וכיו"ב מצינו "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" אף שבפרטן אין אתה מוצא אלא שישים ותשע (עיין רא"ש סוף פרק ערבי פסחים). נמצינו למדים כי גדרו של מספר עשרוני מתקיים אף בהיותו חסר אחת, ולכן, הגם שהסיבות לכך שונות בכל מקום, כלל זה נקוט בידך, שכל אימת שכוונת הכתוב ליתן מספר עשרוני במתכונת מצומצמת, הריהו קובע מספרו לתשעה הסמוך לו.

עוד נתבאר בענין זה, כי בשונה ממספר 'תשעה' - מספר 'שמונה' כבר אינו נטפל לעשרה, אלא נידון כסכום 'עשרה חסר'. את המספר הזה נמצא כאשר אמנם יסוד הכוונה הוא לעניינו של עשרה, אם כי לצד כוונה זו ישנה גם סיבה לחסר ממנו [וסמך לדבר מצינו בחז"ל (מועד קטן טז:)] לגבי עדנו העצמי שהיה מפיל שמונה מאות חלל ומתאנח על מאתיים שנאמר 'איכה ירדוף אחד אלף'. וכן אמרו (ערכין ג:): שהכינור של ימות המשיח הוא של שמונה נימין ושלעתיד לבוא של עשרה נימין, ונתבארו שם הדברים בהרחבה]. באופנים כגון אלו אין די בהחסרת סך העשרה לכדי תשעה, שכן התשעה אינו נחשב לעשרה 'חסר' כאמור, אלא לעשרה 'מצומצם', המהווה אחת מצורותיו של המספר עשרה, ולכן, על מנת להחסיר את העשרה חיסור ממשי ולהשיג את הגדר המדויק של 'עשרה חסר' יש לגרוע ממנו שתיים, עד למידת שמונה, שהוא המספר הראשון למטה מעשרה שכבר אינו נחשב כנספח לעשרה. ובכך יתקבל מספר הקרוב אמנם לעשרה, אך כזה שכבר אינו בתורת "מנין הסוכם את העשרה".

ונראה אפוא, כי זוהי גם משמעות מספר הקללות שהוזכרו כאן ובפרשת בחוקותי: מ"ט הקללות הראשונות, יסוד עניינם הוא חמישים קללות, אלא שמידת הרחמים היא לצמצם את הפורענות, וכדרך שדרשו חכמים את ארבעים המכות כמספר מצומצם של ארבעים, כך גם בקללות צמצמה תורה את שיעור חמישים הקללות לכדי "מספר הסוכם את החמישים".

לעומת זאת בפרשה זו, יסוד הכוונה הוא להעמיד לפני ישראל מאה קללות, אלא שמספר מלא ושלם זה של מאה קללות לא רצה משה להפנות לישראל אפילו במתכונת מצומצמת, ולכן לא היה די בהחסרת אחת, אלא הקפיד על "מאה קללות חסר שתיים" דווקא, שהוא מספר שבשום דרך אינו עשוי להתפרש כסכום של "מאה קללות", אלא כמאה שאינו מאה, דהיינו תשעים ושמונה - מספר מאה מחוסר.

מצות הביכורים

ההבדל בין ביכורים לתרו"מ

דומים למעשה הקרבנות, שכן בשונה משאר מתנות הניתנים לכהן וללוי או לעני כפי עניינם בכל מקום שהם, הרי שהביכורים מובאים אל בית המקדש לפני ה' - "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (שמות כג, יט). ואף על פי שאינם עולים על המזבח לריח ניחוח, הרי מקום הנחתם הוא אצל המזבח, כסדר שנתבאר בפרשה זו: "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם... ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך... והנחתו לפני ה' אלקיך והשתחית לפני ה' אלקיך". ומטעם זה אף נתייחדו הביכורים משאר מצוות התלויות בארץ, שהביכורים אינם נוהגים אלא בזמן הבית (ביכורים פ"ב מ"א), ואינם נוהגים אלא כשהמזבח עומד ומשמש - שכן דרשו (תוספתא שקלים פ"ג) "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים - בשונה מתרומות ומעשרות וכיו"ב שאינם תלויים אלא בארץ, ולא בקיומו של הבית והמזבח.

כן דרשו חכמים (ביכורים פ"ב מ"ד. סוכה מז:) שהביכורים טעונים שיר תנופה ולינה, כדין שאר הקרבנות. וכמבואר ברמב"ם (הלכות ביכורים פ"ג ה"ד): הביכורים טעונים לינה, כיצד הביא בכוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו, לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו, שנאמר 'ופנית בבקר והלכת לאהליך' - כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו לא יהיו אלא בבקר, נמצאת אומר שהביכורים טעונים שבעה דברים: הבאת מקום, וכלי, קריאה, וקרבת, ושיר, ותנופה, ולינה. כל אלה הדינים מלמדים על היות הביכורים בגדר 'קרבת', שכן בשאר מתנות לא מצינו כיצא בהם כלל.

עוד מצינו שהביכורים נאכלים רק בירושלים, כדין קדשים קלים, בעוד ששאר מתנות כהונה נאכלים בכל מקום (עין רמב"ם הלכות ביכורים פ"א ה"ד וה"ה). [אמנם אפשר שטעמה של הלכה זו הוא כפי שמצינו שהביכורים דומים בכמה עניינים למעשר שני, אשר אכילתם בירושלים היא מצד יסוד גדרם ולא מצד שם קרבן, ויל"ע בזה].

הבאת הביכורים - ברוב עם הדרת מלך

סדר העלאת הביכורים לירושלים מתואר במשנה (ביכורים פ"ג מ"ב ומ"ג) והביאו הרמב"ם בהרחבה ובתוספת טעם (שם פ"ד ה"ט): כיצד מעלין את הביכורים, כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד כדי שלא יעלו יחידים שנאמר ברוב עם הדרת מלך וכו'... והפחות והסגנים והגזברים יוצאים לקראתן מירושלים, לפי הבאים הם יוצאים אם באו אנשים הרבה יוצאים לקראתן רבים, ואם מעט מעט, ומשיכנסו כולן בשערי ירושלים יתחילו לקרות עומדין היו רגלינו בשעריך ירושלים. כל בעלי אומניות שבירושלים עומדין מפניהם ושואלין בשלומן אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום וכו'.

הנה מבואר בדברי הרמב"ם, כי טעם הבאת הביכורים בציבור הוא משום 'ברוב עם הדרת מלך'. ויש לעיין מה עניינו המיוחד של 'ברוב עם' דווקא לגבי העלאת ביכורים. וכי מדוע

בפרשה זו נצטוו ישראל על מצות הביכורים, להביא מראשית כל פרי האדמה ולהעלותו אל בית ה'. ודרשו חז"ל (מנחות פד: הובא ברש"י): מראשית - ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינין בלבד. נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין.

לעיל בביאורי הפסוקים ביארנו בהרחבה, כי ההבדל היסודי בין הביכורים לבין תרומות ומעשרות ושאר מתנות, הוא בעיקר גדרם, שהתרומות והמעשרות עניינם להיות מופרשים מתוך מאכלו של האדם, ולכן המינים החייבים בכך מדאורייתא הינם רק שלשת המינים העיקריים במזונו של אדם - הדגן והתירוש והיצהר. אבל הביכורים, אין עניינם נתינת חלק מן המאכל, אלא נתינת חלק מן 'הארץ', וכפי שמפורש ומודגש בלשון הקריאה עליהם: 'ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי' וגו'. ולכן חייבה תורה בביכורים את כל שבעת המינים, שבהם נשתבחה הארץ.

ועל פי זה נתבארו כמה עיקרי דינים המבדילים את הביכורים מתרומות ומעשרות, שכן מצינו שהביכורים מופרשים במחורב (ביכורים פ"ג מ"א), בעוד שהתרומות והמעשרות מופרשים דווקא מן התלוש (שם פ"ב מ"ד), לפי שהביכורים באים בתורת מתנה מתוך הארץ עצמה, ולכן שלמות הפרשתם היא דווקא בעודם מחוברים לקרקע, בשונה מהתרומה והמעשר שעניינם נתינת פירות, ואין עניינם מתקיים אלא כאשר יצאו מכלל קרקע וחל שם פירות עליהם. כן נתבאר לפי זה טעם ההבדל, שהתרו"מ צריך שיהיו שייריהם ניכרים, שהאומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום (חולין קלז:), שכיזון שעליהם לבוא 'מתוך מאכלו' של אדם, הרי שאם לא שייר כלום אין לתרומתו משמעותה הראויה, אבל בביכורים יכול אדם להביא כל כרמו ואין צריך לשייר ממנו כלום (ביכורים פ"ב מ"ד), כי אף בכגון זה נחשבים ביכוריו כחלק מן הארץ, שכן הארץ עצמה הרי נשתירה לו.

הבאת ביכורים - בבחינת קרבן

ונראה להוסיף, כי ההבדל בין הביכורים לבין שאר המתנות המורמות מן הפירות, הוא יתר על כן: הביכורים אינם 'מתנה' כתרומה ומעשר וכיו"ב, כי אם בבחינת 'קרבת' לפני ה', אלא שמצד מינם אינם עולים על גבי המזבח לריח ניחוח, כמו שנאמר (ויקרא ב, יא-יב) - כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ולא המזבח לא יעלו לריח ניחוח. ודרשוהו חז"ל על שתי הלחם והביכורים (עין רש"י שם), שאינם עולים על המזבח בשל היותם שאור ודבש, ומכל מקום קראם הכתוב 'קרבת' הקרב לה'.

ואכן כל דיני הבאת הביכורים, על סדריהם ופרטי דיניהם,

את מביאי הביכורים עולים לירושלים, הרי הם רואים בהם שלוחים דידהו, ובצאתם להקביל פניהם הרי הם מבטאים ענין זה, שביכוריהם של אלו - לא מטעם עצמם הם, אלא באים בשם כל ישראל היושבים על אדמתם.

זהו שאמרו בביכורים (תוספתא ביכורים פ"ב ה"ח) - לא היו עולין יחידים יחידים אלא פלכים פלכים. שאף שהביכורים כשרים לבוא ביחיד, הקפידו להתקבץ יחדיו מכמה מקומות כדי להדר ולהביאם בציבור, וכיוצא בזה מצינו בקרבן הפסח, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות קרבן פסח פ"ב ה"ב) יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר... ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד, שנאמר 'עשו אותו'. וכדאיאת בגמרא (פסחים צה). שאין שוחטין את הפסח על היחיד - דכמה דאפשר לאהדורי מהדרין.

ומעתה יבאר היטב מה ענין 'ברוב עם הדרת מלך' אצל מצות הביכורים, כי בשונה מכל מתנות כהונה, או העלאת מעשר שני ורבעי, שאינם אלא מצוות היחיד, הרי שהביכורים באים בשם כלל הציבור, והשתתפות 'רוב עם' במעמד קיום המצוה אינה ביטוי של כבוד גרידא, אלא תוספת הידור בעיקר קיומה.

ואותו הטעם מצינו גם בקרבן הפסח, בריבוי הכהנים שנטלו חלק בהולכת הדם. כמו ששינינו (פסחים טד). הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב... שחט ישראל וקבל הכהן, נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו, ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו'. ואמרו בגמרא (שם טד): מאי קא משמע לן - הא קמשמע לן 'ברב עם הדרת מלך'. והדברים מקבילים להפליא למצות הביכורים, שאף קרבן הפסח מיוחד הוא משאר קרבנות, שאינו בא על עניינו של היחיד, אלא בשם כל ישראל, ורוב העם מהוה תוספת הידור בעיקר עבודתו.

שונים הביכורים ומיוחדים משאר מתנות כהונה, או ממעשר שני ורבעי שאף הם דינם לעלות לירושלים, שלא מצינו קפידא להביאם ברוב עם.

וביותר יש להתבונן מה טיבה של קבלת הפנים הגדולה לה זוכים מביאי הביכורים, שלא מצינו דוגמתה בשום מתנה או מצוה אחרת, מה גם שהטעם שכתב הרמב"ם לגבי מביאי הביכורים "ברוב עם הדרת מלך" לכאורה אינו שייך כלל כלפי היוצאים לקראתם, שהרי המה אינם נוטלים שום חלק והשתתפות במצוה עצמה, אלא מקבלים פניהם של מקיימי המצוה, והדברים צריכים לימוד והארה.

והנראה בזה כי הביכורים, הבאים בתורת 'קרבן' כאמור, אינם נידונים כקרבן יחיד אלא כקרבן ציבור. כלומר, כקרבן המובא בשם כל ישראל. ודומה הדבר לקרבן הפסח, שאף על פי שכל אחד ואחד מביאו משל עצמו - מכל מקום אנו מוצאים בו גדרים ופרטי דינים של קרבן ציבור משום שהוא בא בכנופיא (עיין יומא נא.), כלומר שהקרבנות היא בשלש כתות, והוא נאכל בחבורה. ובטעם הדבר נראה, משום שאין הפסח בא על עניינו של הפרט כשאר קרבנות היחיד, אלא על עניינו של הכלל - "על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים" - אלא שאופן הבאתו של קרבן זה הוא על ידי כל יחיד ויחיד.

וכדוגמת הפסח כן נראה גם לגבי קרבן הביכורים, שבשונה מתרומות ומעשרות הבאים מתוך פירותיו של הפרט לבדו, הרי שהביכורים באים על ארץ ישראל שהיא נחלת הכלל, ולכן, אף על פי שכל יחיד ויחיד מחוייב בה בפירותיו, הרי שאופיו של קרבן זה כקרבן ציבור הוא, וכל מביאי הביכורים מצטרפים זה לזה, משום שבפירותיהם חולקים הם ארץ אחת, ואף שאר יושבי הארץ שאינם משתתפים בפועל במצוה זו, כשהם רואים

בענייניא דיומא

סליחות - מענין עבודת ראש השנה ויום הכפורים

לפניו לטובה, והיינו כדי לזכות בדין. כפי שכבר ביארנו כל זה בארוכה (ספר 'בן מלך' - ר"ה ויה"כ מאמרים ז' ח).

ומכיוון שתוכן ומטרת המצוה של תקיעת שופר, הוא להביא לידי כך שהקב"ה יזכרנו לטובה, הרי מענין מצוה זו, הוא גם לעשות כל מה שביכולתנו כדי להיות זכאים להיזכר לטובה. וכפי שהורונו חז"ל, זוכים לזה על ידי תשובה, ותפילה, וצדקה. ומתוך כך נובע גם תקנת אמירת הסליחות בימים הסמוכים לר"ה, כלומר לשוב בתשובה ולבקש סליחה ורחמים כדי שביום ר"ה נהיה ראויים יותר להיזכר לפניו לטובה ולזכות בדין.

להיזכר לפני ה' לטובה - חובה, ולא רק עצה טובה

והנה מה שאנו באים להיזכר לפניו לטובה על ידי מצות השופר, אינו רק משום עצה טובה לזכות בדין. אלא זו מצוה שבחובה, כי על ידי כך מכריזים שהכל תלוי בו ית"ש והוא

אמירת הסליחות קודם ר"ה

בימים שקודם ר"ה, הנהיגו קדמונינו לומר סדר 'סליחות'. בטעם ומשמעות אמירת סליחות אלו, נאמרו באחרונים כמה ביאורים.

והנראה בעז"ה, שמנהג זה יסודו מענייני חובת 'ראש השנה'. הקדמונים מתקני הסליחות, הנהיגו בישראל את אמירת הסליחות, כהרחבה של חובת ומצות ראש השנה.

בראש השנה, ציוונו הקב"ה בתקיעות ותורעות - 'זכרון תרועה'. ומשמעות המצוה של זכרון תרועה, הוא שנריע כדי להיזכר לפניו לטובה. כלומר שהקב"ה ציוה עלינו לפעול פעולות כדי לזכות בדין. וכמו שאמרו בגמרא - אמרו לפני.. זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה (ר"ה טז). הרי מפורש בזה, כי חלה עלינו חובה, לפעול כדי להיזכר לטובה. הקב"ה מצווה עלינו לומר לפניו פסוקי זכרונות, כדי שיעלה זכרוננו

המלך והמנהיג, ומבטאים בזה שהוא הקובע את משפט השנה הבאה עלינו לטובה.

אכן, מכיוון שנוסף על תרועת שופר הרי יש עוד דרכים המביאים זכרון לטובה ומועילים לצאת זכאים בדין, אם כן נכלל במצות היום בראש השנה לעסוק בכל הדרכים הללו. והיינו לחזור בתשובה ולהרבות בזכויות, להתפלל ולצעוק אל ה' לבכות ולהתחנן. שהוא מענין עבודת ר"ה לעשות פעולות לזכות בדין.

בדברי עזרא ביום ר"ה - אל תתאבלו ואל תבכו

הנה, למרות שנתבאר שמענין עבודת ר"ה הוא לעסוק בכל הדברים המביאים אותנו להיזכר לפניו לטובה, עם זאת מכיוון שביום ראש השנה עצמו מחמת קדושת היום, אסור לעסוק בבכי ותחנונים ויודי וסליחות. לכן אנו מקדימים את התחינות והסליחות התשובה והוודי לימים שלפני ר"ה. כי עלינו להקדים ולעשות את כל מה שביכולתנו מבעוד מועד לפני ראש השנה, בכדי להביא אותנו להיזכר לפניו לטובה ולזכות בדין בראש השנה.

ויסוד זה מבואר במקראות.

בנחמיה (פרק ח) מתואר יום ראש השנה, שהיה בימי עליית עזרא. ואז היו העם עמי הארצות, ולא ידעו את מצוות התורה. ושם כתוב שביום ראש השנה עצמו, באחד לחודש השביעי, קרא לפניהם עזרא את התורה, ואז נודע להם כי אותו היום עצמו הוא יום טוב של ראש השנה. וכתוב שם שעזרא קרא לפניהם, והלוויים הבינו את העם, דהיינו שהביאו להבנתם, מה הוא ענין ותוכן היום. ומשהבינו את משמעותו של יום זה, החלו כל העם לבכות על חטאיהם ומעשיהם, ולשוב אל ה' כדי לזכות בדין.

ואז הכריז עזרא הסופר, למנוע אותם מכך, והסה אותם מלבכות, כי יום טוב הוא, וכדכתיב - היום קדוש הוא לה' אלוקיכם אל תתאבלו ואל תבכו - כי בוכים כל העם בשמעם את דברי התורה. כלומר שמאחר שכבר קידש היום אסור עליהם להתענות ולבכות. ואמר להם - לכו אכלו משמנים, ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו. כלומר מאחר שהיו ביניהם אנשים שלא ידעו כלל שיום טוב היום, ולא הכינו מנות, על כן ישלחו מנות 'לאין נכון לו'. ונתבאר בפסוק זה שהאיסור לבכות והחיוב לאכול ולשתות הוא משום שנתקדש היום, 'כי קדוש היום לאדונינו'.

'כי חדות ה' היא מעוזכם'

אולם הוסיף להם עזרא דברי עידוד ונחמה - ואל תעצבו. שלא יהיו עצבים ודואגים מחמת יום הדין, אף שמבלעדי התפילה והתשובה, הרי יחסר להם סיבות לזכות בדין. על זה אמר להם - כי חדות ה' היא מעוזכם. פירוש מה שאתם שמחים עם הקב"ה, עם קדושת המועד, זה עצמו יתן לכם עוז וחוק. כלומר מה שאתם שומעים בקול ה', ומונעים עצמכם מלבכות מחמת המצוה בהיותו יום קדוש. מסירות זו לכבוד ה' ולמצוותיו, תתן לכם מעוז ומבטח. 'כי אין מחסור ליראיו'. [ומצינו כעין זה בשבת, שעל ידי שנמנעו מלזעוק מחמת קדושת

היום, הרי זה עצמו מביא ומעורר רחמים וישועה - הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, רבי מאיר אומר יכולה היא שתרחה. וברש"י - יכולה היא שתרחה - אם תכבדה מלהצטער בה (שבת יב.).

ועיין שם בפסוק, שהדברים הובנו היטב בקרב העם - והלוויים מחשים לכל העם לאמר, הסו, כי היום קדוש, ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכול ולשתות, ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה, כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. (בנחמיה ח).

כלומר, שהוא דבר הצריך הבנה, והם אכן הבינו. כי למרות שעל מנת לזכות בדין עליהם להרבות תשובה וזכויות ולבכות ולהתחנן לפני ה', אמנם מחמת קדושת היום טוב, לא הותר להם, ועליהם לשמוח ולבטוח בחדוות ה' אשר היא מעוזנו.

הקדמת הבכיות והתשובה לפני ר"ה

אך כל זה היה, משום שבימים שלפני ר"ה עדיין לא ידעו על עניינו של ר"ה, ועתה כשכבר חל קדושת היום, הרי אסור לבכות ולהתחנן. אולם אנו, היודעים מראש מה עומד להיות. אזי מכיוון שמענין ראש השנה ותוכן מצות שופר, לעשות פעולות בכדי להיזכר לפניו לטובה ולזכות בדין. מוטל עלינו לבוא לפני ה' ולזעוק ולבקש, לשוב בתשובה, להתפלל ולבכות, בשעה שעדיין מותר לעשות כן, והיינו בימים שלפני כניסת ה'י"ט. ולכן אנו מקדימים את הבכי והתחנונים ואמירת הסליחות לימים שלפני ראש השנה.

כלומר כיון שמצות ר"ה הוא לעשות פעולות לזכות בדין, והרי הפעולה הגדולה לזה, היא 'תשובה תפילה וצדקה', ובכדי 'תשובה' שמבלעדיה אי אפשר להיות זכאים בדין, ובכדי שהשופר יביא זכרון לטובה מוכרח שיתלווה אליו תשובה, נמצא שהתשובה היא צורך והכשר למצות שופר, שעל ידי התשובה יוכל השופר לפעול פעולתו כראוי ולעורר זכרון לטובה. וזהו שורש תקנת מנהג הסליחות, שאנו מקדימים ומתחילים את עבודת התשובה ואמירת הסליחות כמה ימים מראש. בטרם התקדש היום.

וכן כל עבודת חודש אלול, הוא גם נובע ממצות היום של ראש השנה, שמקדימים ומתכוונים בתפילה ובקשות ותחנונים, ומתעוררים בתשובה כדי לבוא ליום ראש השנה זכאים ונקיים, שנהייה ראויים שיזכרנו לטובה. וכפי שרמזו בפוסקים ראשי תיבות 'אלול' 'אני לדודי ודודי לי', כלומר שעל ידי פעולותינו שאנו עושים כדי להתקרב אל הדוד בחודש אלול, בחינת 'אני לדודי', תתעורר אהבתו אלינו ביום ראש השנה, בחינת 'דודי לי', שיזכרנו לטובה, ויזכור את ברית האהבה אשר לו אתנו.

ובעצם זו גם עצה טובה, שהרי פשוט שמי שרוצה לזכות בדין צריך זכויות, ולהרבות בתשובה ובתפילה. אך כאמור אין זה רק עצה טובה, אלא זה מתחייב מתוכן מצות היום של ראש השנה.

אנו היודעים היטב לפני ר"ה, בפני מה אנו עומדים - כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב. הרי לא נהיה נדונים כשוגגים כמו שהיו בימי עזרא, ועלינו להתכונן, לבכות ולהתחנן ולחזור בתשובה בימים שלפני ראש השנה. וזוהו נקיים בשלימות

תַּכְּלִים

במכבי מקבלים את הטוב ביותר במחירים המשתלמים ביותר

רק לחברי מכבי:

מגן זהב בשווי של ₪600 TD הינם משקפי ראייה לילדים	מכבי שלי 23 ₪ לטיפול שיניים משומרים
מכבי שלי לאימון אישי או קבוצתי 23 ₪ אימון כושר	לכל חברי הקופה במסגרת סל הבריאות ללא תשלום בחירת מנתח באסותא

רק חברי מכבי חוסכים מאות שקלים בשנה על טיפולי שיניים

* הטבות מגן זהב ומכבי שלי המוצעות למעלה כפופות לתקנון השב"ן ולתקופות ההמתנה הנדרשות.

מכבי

קבוצת הבריאות הטובה בישראל

יש קופות חולים ויש מכבי *4535

מוגש כמידע לחברי מכבי

זכים וטהורים לפני ה', כאשר מבואר בארוכה. (ספר בן מלך - ר"ה ויה"כ מאמר יום הכיפורים)

וגם עבודת חודש אלול, הרי היא משום הכנה לר"ה כדי לזכות בדין. וכפי מה שרמזו בפוסקים (עיין ב"ח ומ"ב או"ח סימן תקפא ומקורו באבודרהם) - אני ל'דודי ו'דודי ל'. שזהו תוכן עניינו של ראש השנה כאמור, 'אני דודי' - שאנו תוקעים בשופר לכבד את מלכותו, 'דודי לי' - שעי"ז הוא זוכרנו לטובה, וזוכר את ברית הידידות שבינינו. וכמו שכתוב - 'אשרי העם יודעי תרועה' - ה' באור פניך יהלכו'. שעל ידי שידועים כיצד להריע לכבודו על ידי זה ה' מאיר להם פנים.

וגם יש באלול הכנה ליה"כ, והוא מה שרמזו (שם) - ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך. דהיינו המצוה של תשובה, שזהו תוכן עניינו של יום הכיפורים.

וכמו כן תקיעת השופר בחודש אלול, יש בו משני העניינים, גם כהקדמה לראש השנה, וגם כהכנה ליום הכיפורים.

דהנה איתא בטור (סימן תקפא) שטעם תקיעת שופר מר"ח אלול, היינו משום שהוא תחילת ארבעים יום שעלה משה להר, שבסופם נאמר למשה ביום הכיפורים סלחתי כדברך. ואם כן תקיעת השופר בחודש אלול הרי הוא בא כהכנה ליום הכיפורים. אולם מצינו שתקיעת שופר זו באה גם מעניינו של ראש השנה, וכמובא שם בדרכי משה בשם מהר"א טירנא סמך למנהג התקיעות בחודש אלול, מן הפסוק 'תקעו בחודש שופר דמשמע חודש שלם שהוא שלושים יום'. והרי פסוק זה הוא עניינו של ראש השנה, ומשמע שהתקיעות בחודש אלול, מטעם ראש השנה הם. הנה כי כן תקיעת שופר בחודש אלול כלולה משני העניינים גם כהכנה ליום הכיפורים וגם כהקדמה מעניינה של עבודת ראש השנה.

את תוכן המצוה של זכרון תרועה, שעל ידי פעולות אלו, אנו פועלים שנהיה נזכרים לטובה לפני ה'.

נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך'

בפתיחת הסליחות אנו אומרים 'לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים מה נתאונן ומה נאמר מה נדבר ומה נצטדק, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים'. זהו העיקר הגדול. אנו פותחים בפסוק זה, כי זו ההקדמה והיסוד לתפילותינו. הדבר הראשון לפני הכל הוא, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך. כי גורל השנה הבאה תלוי במעשים, כאשר חוזרים בתשובה זוכים בדין.

ואחר כך המשך סדר הסליחות הוא בקשת רחמים, שעדיין אין אנו בוטחים על תשובתנו, כי מי יודע אם תשובתו של יום, על כן אנו מתפללים ומתחננים ומעוררים רחמים. אך העיקר הוא, 'תשובה'. כי זה המפתח לזכות בדין.

סליחות - הכנה לר"ה והכנה ליה"כ

הסליחות שאומרים בימים אלו. יש בהם שני סוגי אמירות. ישנם סליחות מטעם ראש השנה, ויש סליחות מטעם יום הכיפורים.

הסליחות שאומרים כהקדמה לראש השנה. עניינם הוא תפילה ותחנונים לזכות לשנה טובה. וכאשר נתבאר מקודם, שהוא מעין מצות היום, כלומר לעשות פעולות שיזכרנו לטובה בכדי שיכתבנו לחיים טובים. ואילו הסליחות שבאים כהקדמה ליום הכיפורים, הם מענין מצות היום של יום הכיפורים דהיינו להיטהר לפני ה'. על ידי בקשת הסליחות ואמירת י"ג מידות, שבעבורם יסלח לנו ה' ויכפר לנו על כל חטאתינו ונהיה טהורים לפניו.

וגם בענין התשובה, הרי התשובה שלפני ראש השנה, הוא כדי שנהיה זכאים ונזכה בדין. אך התשובה שלפני יום הכיפורים הוא ממצות תשובה, מצד כבוד ה', לבוא לפניו ולפייסו, ולהתחנן לו שיסלח לנו על כל חטאתינו, כדי שנהיה

התודה והברכה לירידתו הנעלים שנמלו חלק בהוצאות גיליון זה

ברכת מזל טוב לירידתו
הרב **שמואל ויספיש** שליט"א
לרגל נישואי הבן

ברכת מזל טוב לירידתו
הרב **שלמה דושינסקי** שליט"א
לרגל בר מצוה לבנו

ברכת מזל טוב לירידתו
הרב **הודה רובין** שליט"א
לרגל אירוסיו הבת

ברכת מזל טוב לירידתו
הרב **שלמה** (בוח"ש) **פרוש** שליט"א
לרגל בר מצוה לבנו

הודעה חשובה ומשמחת לתורמי המכון
ניתן לקבל החזר מס
על תרומות למכון בגובה של
עד 35% מערך התרומה
לפי סעיף 46

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים
'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב
ולהאזין לשיעורים בפרשת השבוע
ובענייני דינא

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה
מכון כתבי בן מלך
ההנהלה

בחסות לוצקין ביטוחים

המעוניינים לתרום את הוצאות גיליון לזיכוי הרבים,
נא לפנות ל-054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com